

E-BOOK

Jak radzić sobie z trudnymi i prowokacyjnymi zachowaniami uczniów?

© Copyright by Forum Media Polska Sp. z o.o., Poznań 2019

Wszelkie prawa zastrzeżone

Wydawca:

Forum Media Polska Sp. z o.o.

ul. Polska 13, 60-595 Poznań

tel. 61 66 55 800

fax 61 66 55 888

e-mail: bok@forum-media.pl

www.e-forum.pl

NIEZBĘDNIK NARZĘDZIOWY

1. Analiza sytuacji ucznia – arkusz.
2. Wybór metod postępowania w trudnej sytuacji
3. Diagnoza problemu – materiały informacyjne
4. Diagnoza problemu – materiały pomocnicze
5. Spotkania z uczniem - scenariusze
6. Wizualizacja
7. Dlaczego zachowuję się prowokacyjnie wobec nauczycieli – karta pracy
8. Zaspokajanie potrzeb – karta pracy
9. Konstrukttywne zaspokajanie potrzeb w szkole – karta pracy
10. Konstrukttywne zaspokajanie potrzeb w domu – karta pracy
11. Moje negatywne emocje – karta pracy
12. Konstrukttywne wyrażanie negatywnych emocji – karta pracy
13. Jak konstruktywnie wyrażam swoje negatywne emocje
14. Moja relacja z rodzicami – karta pracy
15. Zajęcia z klasą – scenariusze
16. Złość - scenki – karta pracy
17. Konstruktywna konfrontacja jako sposób na prowokacyjne zachowania uczniów – rada szkoleniowa dla nauczycieli
18. Przyczyny prowokacyjnych zachowań uczniów – karta pracy
19. Postępowanie wobec prowokacyjnych zachowań uczniów – karta pracy
20. Ankieta klasowa wzór

Analiza sytuacji ucznia

arkusz

Jakiego obszaru życia ucznia dotyczy sytuacja (relacji, emocji, internalizacji norm, innego)?	
Jaki jest uczeń (struktura psychiczna, samoocena, możliwości, ograniczenia, zainteresowania)?	
Jakie są najważniejsze potrzeby ucznia?	
W jakim stopniu te potrzeby są zaspokajane?	
Jakie wartości wyznaje uczeń?	
Jak je komunikuje?	
Z jakiego środowiska rodzinnego pochodzi uczeń i jaki wpływ ma ono na jego postawy?	
Jakie są cele osobiste, szkolne (edukacyjne), życiowe ucznia?	
Jaką pozycję zajmuje w społeczności klasowej i szkolnej?	
Jak najczęściej uczeń wyraża emocje?	
Jakie okoliczności doprowadziły ucznia do wystąpienia trudnej sytuacji?	

Wybór metod postępowania w trudnej sytuacji

Opis sytuacji	Cechy uczestników (uczniowie, nauczyciele)	Przydatne metody postępowania	Spodziewane efekty

Diagnoza problemu ucznia zachowującego się prowokacyjnie

materiały informacyjne

Trudne zachowania uczniów

W pracy wychowawczej i dydaktycznej nauczyciele spotykają się z różnorodnymi trudnymi zachowaniami podopiecznych. Zachowania te uczniowie manifestują, gdy mają kłopoty i nie potrafią sobie z nimi poradzić, nie mają się do kogo zwrócić o pomoc lub brakuje im odwagi, aby to zrobić. Kłopoty podopiecznych mogą mieć swe źródło w szkole lub poza nią (w rodzinie lub pozaszkolnej grupie rówieśniczej).

Nietypowe lub niewłaściwe zachowania powinny zaniepokoić nauczyciela i skłonić go do rozmowy z uczniem oraz diagnozy jego sytuacji, a także – w miarę możliwości – udzielenia mu natychmiastowego wsparcia. Jeśli młody człowiek pozostaje bez pomocy, ma coraz większe trudności i wzmacnia niepożądane zachowania. Jednak w codziennej pracy nieustannie brakuje nam czasu, a to oznacza zmniejszoną wrażliwość na drobne, lecz niepokojące sygnały wysyłane przez uczniów oraz nieprzemyślane lub nieadekwatne reagowanie na nie. Czasami także, mimo najlepszych intencji, pomagamy nieudolnie lub nieskutecznie.

Prowokacja

Prowokacja to działanie mające na celu postawienie jakiejś osoby (grupy osób) w kłopotliwej dla niej sytuacji oraz wymuszenie reakcji niekorzystnej w skutkach dla tej osoby. Zachowując się prowokacyjnie wobec nauczycieli, uczniowie zapraszają ich do podjęcia walki, wrogiej konfrontacji i próbują doprowadzić nauczycieli do przegranej.

Najbardziej uciążliwe dla nauczycieli, wywołujące najwięcej emocji i silnie konfliktogenne są **prowokacyjne zachowania podopiecznych takie, jak:**

- spóźnianie się,
- przerywanie nauczycielowi lub kolegom,
- komentowanie przebiegu lekcji,
- rozmawianie,
- okazywanie znudzenia,
- ziewanie,
- wzdychanie,
- przyjmowanie określonej postawy ciała (np. trzymanie nóg na ławce),
- słuchanie muzyki,
- czytanie,
- rysowanie (także na arkuszu sprawdzianu w miejscu przeznaczonym na odpowiedź),
- spożywanie jedzenia lub napojów,
- żucie gumy,

- naruszanie norm dotyczących wyglądu (np. ostry makijaż, gdy w szkole obowiązuje zakaz malowania się, odmowa zdjęcia zegarka lub biżuterii na zajęciach wychowania fizycznego),
- celowe opóźnianie wykonywania zadań,
- ostentacyjne pakowanie książek przed zakończeniem lekcji,
- odmawianie wykonania poleceń nauczyciela,
- jawne ściąganie na sprawdzianach.

Nauczyciel, który daje się wciągnąć w potyczkę z podopiecznym:

- traci cierpliwość i wybucha gniewem (krzyczy, straszy ucznia konsekwencjami, ubliża mu),
- karze ucznia (sprawiedliwie – stosując przewidzianą sankcję, lub niesprawiedliwie – obniżając ocenę z zachowania, stawiając jedynekę z nauczanego przedmiotu).

W obu wypadkach **nauczyciel przegrywa, ponieważ:**

- postępuje pod wpływem emocji,
- okazuje bezsilność,
- prezentuje negatywny sposób radzenia sobie z trudną sytuacją i własną złością,
- traci szacunek klasy,
- traci szacunek do samego siebie.

Przyczyny prowokacyjnych zachowań uczniów

Prowokacyjne zachowania uczniów są rezultatem przeżywanych przez nich różnego rodzaju trudności: osobistych, rodzinnych, związanych z grupą rówieśniczą lub nauką. Najczęściej dotyczą relacji, ale bywają także powiązane ze szkolnym stresem.

Poprzez prowokację podopieczni:

- sygnalizują swoje problemy szkolne (edukacyjne), interpersonalne (w klasie, w relacjach z nauczycielami/dorosłymi) lub w domu,
- rozładowują nagromadzone napięcie,
- wyrażają tłumioną złość,
- próbują zaspokoić potrzebę uwagi i uznania,
- odwracają uwagę otoczenia od problemu, który mają,
- dążą do wygranej, aby udowodnić sobie i innym, że są ważni, silni i wartościowi,
- testują dorosłych,
- chcą wyrzucić wrażenie na rówieśnikach,
- dążą do objęcia przywództwa w klasie.

Ważne!

Prowokowanie nauczycieli mówi wiele na temat sposobu komunikowania się podopiecznych z dorosłymi. Wskazuje na trudności, których źródło tkwi w rodzinnym domu.

Tab. 1. Jak rodzi się prowokacja

Źródło	Przyczyny
Rodzina	• Rygor i represyjność rodziców • Nadmierne wymagania wobec dziecka • Ograniczanie jego wolności – zakazy • Stosowanie różnych form przymusu • Zablockowana komunikacja – niemożność autoekspresji • Brak zainteresowania dzieckiem • Częste krytykowanie dziecka • Przemoc fizyczna i psychiczna rodziców wobec dziecka i/lub siebie nawzajem
Grupa rówieśnicza	• Rywalizacja o pozycję w grupie • Konieczność sprawdzenia się • Niezaspokojona potrzeba akceptacji, afiliacji, uznania • Stosowanie fali (ofiary z czasem stają się osobami prowokującymi)
Szkoła	• Atmosfera przymusu i niechęci • niesprawiedliwe traktowanie podopiecznych • Niewłaściwie skonstruowany system norm – zbyt rygorystyczny, zbyt pobłażliwy, niespójny • Negatywne nastawienie dorosłych do uczniów – etykietowanie („Kowalski, jesteś dziś podejrzany spokojny” – komunikat zachęcający do niepożądanego zachowania) • Blokowanie aktywności dzieci • Rozbieżne oczekiwania szkoły wobec podopiecznych i podopiecznych wobec szkoły • Blokady komunikacyjne • Nieujawiony konflikt między uczniem a nauczycielem
Edukacja	• Nudne lub trudne lekcje • Źle dobrane metody pracy • Represyjny system oceniania • Nieuwzględnianie możliwości i potrzeb uczniów
Inne	• Potrzeba wolności i niezależności typowa dla okresu dorastania • Przeżywanie przez ucznia bardzo silnych emocji niezwiązanych z lekcją ani nauczycielem • Złe samopoczucie fizyczne lub psychiczne • Syndrom złego dnia bez żadnej konkretnej przyczyny

Wpływ postaw dorosłych w szkole na funkcjonowanie uczniów

Nikt nie ma dziś wątpliwości, że postawy wychowawców i nauczycieli mogą mieć decydujący wpływ na zachowanie podopiecznych. Pozytywne nastawienie, życzliwość oraz okazywanie uczniom zainteresowania i empatii sprawiają, że postrzegają oni dorosłych w szkole pozytywnie i chętniej zwracają się do nich po radę lub inny rodzaj wsparcia. A nawet, jeśli tego nie robią, starają się nie naruszać wobec tych osób ogólnie przyjętych norm dotyczących zachowania.

Z drugiej strony, obojętność lub odrzucenie przez nauczycieli sprawiają, że podopieczni wycofują się z bezpośredniego kontaktu z nimi, stają się nieufni i kierują na nich swoją frustrację. Wtedy właśnie pojawiają się prowokacyjne zachowania – swoisty rodzaj komunikacji interpersonalnej, pełnej barier i niewypowiedzianych pretensji.

Reakcje nauczycieli na trudne zachowania uczniów

Gordon¹ opisał mało efektywne sposoby postępowania nauczycieli wobec uczniów przejawiających trudne zachowania, w tym zachowania prowokacyjne. Są to wypowiedzi, które blokują komunikację z dzieckiem (rozkazy, ostrzeżenia, moralizowanie, udzielanie rad, pouczanie, osądzanie, przyklejanie etykiet i inne). Nazwał je językiem nieakceptacji, który hamuje tworzenie pozytywnej relacji z podopiecznymi, a tym samym utrudnia lub wręcz uniemożliwia udzielenie im pomocy. A dzieci obawiają się braku akceptacji dorosłych oraz możliwych negatywnych następstw (kary, wyśmiania itp.).

Dodatkowo strony często odczuwają napięcie i negatywne emocje związane z sytuacją, takie jak zniecierpliwienie, złość, urazę, poczucie krzywdy czy lęk, które niekorzystnie wpływają na nawiązanie kontaktu i osiągnięcie porozumienia. Gdy incydent rozgrywa się na oczach całej klasy podczas zajęć dydaktycznych lub wychowawczych, negatywne emocje są odczuwane szczególnie intensywnie. Do głosu dochodzi także ego. Łatwiej wtedy o nieprzemyślane, impulsywne reakcje. Strony dążą do wygranej, a nauczyciele mają poczucie bezsilności oraz wrażenie niskiej efektywności swoich działań.

Istnieją dwie skrajne postawy nauczycieli wobec prowokacyjnych zachowań podopiecznych, które gwarantują eskalację problemu: autorytarna i permissywna.

Przykład

- Uczennica rozmawia podczas lekcji z koleżanką. Nauczyciel tłumaczy właśnie nowy materiał i poczuł się niedoceniony, zignorowany. Narasta w nim złość i zwraca podopiecznej uwagę: *Przestań wreszcie gadać! Jak ty się zachowujesz?!* (**postawa autorytarna**). Dziewczyna jest zaskoczona gwałtowną reakcją nauczyciela. W dodatku klasa przygląda się teraz rozgrywanej się scenie. Uczennica odpowiada więc: *Przecież ja nic nie robię!* Oboje znaleźli się w trudnym położeniu.
- Uczennica rozmawia podczas lekcji z koleżanką. Nauczyciel tłumaczy właśnie nowy materiał i poczuł się niedoceniony, zignorowany. Wie jednak, że jego autorytet jest słaby, a materiał mało interesujący. Chce spokojnie doprowadzić lekcję do końca. Ignoruje więc zachowanie dziewczyny (**postawa permissywna**), a ona rozmawia coraz głośniej, śmieje się. Wkrótce uwaga całej klasy skupia się na niej, a kolejne osoby podejmują rozmowy. W klasie narasta hałas. Do dzwonka zostało pięć minut i nauczyciel wie, że nie zdola zamknąć tematu. Mówi więc: Proszę dokończyć ćwiczenie w domu.

W obu sytuacjach to nauczyciel ma problem, ponieważ albo stracił panowanie nad sobą, albo kontrolę nad klasą. Powinien był zastosować zasady konstruktywnej konfrontacji.

Złość

Złość jest emocją, którą odczuwamy wszyscy. Niektórzy uważają, że jest negatywna i należy ją tłumić. A złość jest po prostu emocją – ani negatywną, ani pozytywną, za to na pewno potrzebną. Każdy człowiek ma prawo ją odczuwać i wyrażać. Nie zawsze jednak robimy to właściwie.

¹ Gordon T.: *Wychowanie bez porażek*. Warszawa, PAX, 2002; tamże: *Wychowanie bez porażek w szkole*. Warszawa, PAX, 2002.

Sposoby wyrażania złości:

- agresywny – artykulacja negatywnej emocji, obwinianie innych, obrażanie ich, atakowanie;
- pasywny – zamykanie się w sobie i tłumienie emocji;
- konstruktywny – wyrażanie złości bez naruszania godności innych i z zachowaniem dla nich szacunku.

Konstruktywne wyrażanie złości pozwala stronom konfliktu zachować wzajemny szacunek i pomimo odczuwanych negatywnych emocji dążyć do porozumienia.

Konflikt

Konflikty pojawiają się w życiu szkolnym i klasowym bardzo często. Niektórzy uważają, że świadczą one o nieskuteczności wychowania. To prawda, ale tylko w sytuacji kiedy stają się głównym sposobem komunikacji międzyludzkiej. Gdy pojawiają się od czasu do czasu, bywają użyteczne. Umożliwiają bowiem ujawnianie trudności i poszukiwanie rozwiązań problemów. Wiele osób obawia się konfliktów, ponieważ muszą wtedy skonfrontować się ze swoimi negatywnymi emocjami oraz niezaspokojonymi potrzebami. A to może być nieprzyjemne, czasem nawet bolesne.

Dziecko dowiaduje się w domu rodzinnym, że konflikty są złe lub – w najlepszym razie – niepożądane. Rodzice odrzucają tę formę kontaktu, bo obawiają się konfrontacji i utraty kontroli nad sytuacją. Młody człowiek, który w szkole napotyka sytuacje konfliktowe lub czynniki konfliktogenne, powiela wzorzec wyniesiony z domu: udaje, że konflikt nie istnieje, spycha go na margines lub umniejsza jego wagę. Tymczasem tłumienie problemu nie sprawia, że on znika. Z czasem dyskomfort i frustracja wywołane nadmierną potrzebą kontroli własnego zachowania sprawiają, że dziecko musi w jakiś sposób rozładować nagromadzone napięcie. Może to zrobić w grupie rówieśniczej lub wobec nauczyciela (zachowania agresywne, przemocowe, prowokacyjne).

Co ciekawe, zachowania prowokacyjne uczniów pomagają ujawniać konflikty interpersonalne między nimi a nauczycielami. Są zatem pożyteczne, oczywiście pod warunkiem, że zostaną w porę dostrzeżone i zdiagnozowane.

Konstruktywna konfrontacja

Konstruktywna konfrontacja to strategia radzenia sobie z trudnymi i prowokacyjnymi zachowaniami uczniów przez nauczyciela polegająca na nawiązywaniu kontaktu z podopiecznymi oraz skłanianiu ich do zaniechania niepożądanych zachowań bez konieczności sięgania do metod autorytarnych (np. agresji lub przemocy) czy innych środków przymusu. Metoda pomaga skutecznie rozwiązywać konflikty interpersonalne oraz pozwala stronom zachować godność i wzajemny szacunek. David Johnson nazywa ją świadomą próbą przyjscia z pomocą komuś, by mógł on dostrzec skutki swojego zachowania i zmienić je na zachowanie konstruktywne².

Metodę konstruktywnej konfrontacji można stosować, gdy:

- uczeń przejawia zachowania prowokacyjne,
- uczeń nie uświadamia sobie lub nie dopuszcza do siebie faktu, że postępuje niewłaściwie,
- uczeń i/lub nauczyciel przeżywa negatywne stany emocjonalne utrudniające zwykłą komunikację.

² Johnson D.W.: *Podaj dłoń*. Warszawa, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, 1992.

Celem tej metody jest nawiązanie głębszego kontaktu z podopiecznym oraz uświadomienie mu przykrych konsekwencji jego działań. Ponadto strony zyskują możliwość interakcji własnych stanów emocjonalnych. Konstruktywna konfrontacja może doprowadzić do zaniechania prowokacji przez ucznia, a nauczycielowi pozwala zapanować nad sytuacją. Uczeń ma szansę doświadczyć tych skutków swoich negatywnych zachowań, które są niemiłe dla jego otoczenia.

Tab. 2. Etapy konstruktywnej konfrontacji³

Etap	Opis działania nauczyciela	Przykład komunikatu
Stwierdzenie faktów (Widzę... Słyszę...)	Krótki i obiektywny opis sytuacji/zachowania ucznia; można go zakończyć oczekiwaniami wobec podopiecznego	<i>Tomku, widzę, że czytasz gazetę. Chciałbym, abyś ją schował i aktywnie uczestniczył w lekcji.</i>
Co czuję (Czuję się..., ponieważ...)	Powtórzenie opisu sytuacji/zachowania i nazwanie emocji, które nam towarzyszą, oraz sformułowanie oczekiwań wobec ucznia (konstruktywna informacja zwrotna)	<i>Tomku, widzę, że nadal czytasz gazetę. Twoje zachowanie złości mnie i rozprasza, a tłumaczę właśnie, jak wykonać zadanie domowe. Proszę, schowaj ją i posłuchaj.</i>
Dlaczego tak się czuję (Zastanawiam się, po co to robisz...)	Podanie najbardziej prawdopodobnej hipotezy (interpretacji) zachowania ucznia	<i>Tomku, zastanawiam się, po co to robisz, i wydaje mi się, że chcesz zwrócić na siebie moją uwagę albo zmanifestować swoją niezależność. Czy mam rację?</i>
Mamy problem	Stwierdzenie faktu i wyrażenie przekonania o konieczności nawiązania współpracy w celu problemu – zmniejszamy przy tym dystans fizyczny i nawiązujemy kontakt wzrokowy z uczniem	<i>Tomku, wydaje mi się, że mamy problem. Chciałbym, abyśmy wspólnie spróbowali go rozwiązania rozwiązać.</i>
Cisza	Danie uczniowi czasu na wypowiedzenie się (także na wyrażenie negatywnych emocji)	Brak komunikatu
Co możemy zrobić, by rozwiązać problem?	Wypracowanie rozwiązania problemu wraz z uczniem; najlepiej, aby on sam zasugerował rozwiązanie	<i>Jak sądzisz, co powinniśmy zrobić, aby rozwiązać ten problem?</i>

Trzy pierwsze etapy stosujemy doraźnie (podczas lekcji). Jeśli po pierwszym osiągamy zamierzony efekt, należy zakończyć konfrontację. Jeśli nie, stosujemy kolejne dwa. Trzy następne etapy lepiej zastosować po zakończeniu zajęć podczas spotkania indywidualnego z podopiecznym.

Ważne!

- Etapu trzeciego (*Zastanawiam się, po co to robisz...*) i kolejnych nie stosujemy, gdy uczeń ma mniej niż 12 lat lub jest niepełnosprawny intelektualnie. Takie dzieci mają trudności z myśleniem abstrakcyjnym i mogłyby niewłaściwie odebrać komunikat.
- Przekaz ma dotyczyć „tu i teraz”, czyli ograniczać się do danej sytuacji. Nie wolno uogólniać (odnosić się do innych incydentów, stosować słów: „jak zawsze”, „jak zwykle”, „oczywiście” itp.).
- Po zastosowaniu etapu trzeciego należy zaprosić ucznia na spotkanie indywidualne w celu dokładnego przeanalizowania zajścia i wyjaśnienia jego przyczyn, a także zawarcia umowy

³ Tamże.

dotyczącej dalszej relacji uczeń – nauczyciel i ustalenia zakresu pomocy, jaką podopieczny otrzyma od nauczyciela.

Reguły komunikacji podczas konstruktywnej konfrontacji i konfliktu

Poniżej znajdziesz kilka praktycznych wskazówek dotyczących sposobu prowadzenia rozmowy z podopiecznym przejawiającym trudne zachowania, a w szczególności zachowania prowokacyjne.

- Używaj języka „ja”, a nie języka „ty”, czyli mów w pierwszej osobie i nie obwiniaj ucznia.
- Starannie dobieraj słowa, gdy opisujesz problem i swoje emocje/uczucia: bądź opanowany i obiektywny.
- Ogranicz gestykulację i powstrzymaj się od zbyt głośnego i szybkiego mówienia.
- Zastosuj technikę uważnego słuchania.
- Okaż empatię.
- Pozwól uczniowi wypowiedzieć się. Nie przerywaj mu.
- Przeanalizuj jego argumenty.
- Szukaj porozumienia.

Pamiętaj!

Spotykacie się, aby wypracować rozwiązanie (umowa, kompromis). Jeśli dążysz do uzyskania przewagi, nie będzie to możliwe. Twoim celem powinna być wygrana obu stron.

Porozumienie bez przemocy

Marshall B. Rosenberg⁴ opracował metodę komunikowania się zwaną porozumieniem bez przemocy. Jest to alternatywa dla „języka szakala”, opartego na ocenie i osądzaniu innych, a w rezultacie prowadzącego do przemocy.

Najważniejsze założenia tej metody to:

- Nauka rozpoznawania własnych pragnień i ich wyrażania.
- Zamiana „języka szakala” na „język żyrafy” (czyli języka przemocy na język porozumienia).
- Budowanie związków międzyludzkich opartych na szczerości i empatii.
- Skupianie uwagi na obserwacjach, uczuciach, potrzebach i prośbach.

Metoda Rosenberga przydaje się w konstruktywnej konfrontacji, pomaga bowiem zrozumieć ucznia oraz dostrzec jego potrzeby, a to ułatwia nauczycielowi emocjonalne zdystansowanie się od incydentu (czyli opanowanie irytacji lub złości) i uruchomienie empatii. To sprawia, że nauczyciel zaczyna używać języka porozumienia, wolnego od ocen i krytyki, dzięki czemu szybciej osiąga zamierzony cel (przekonanie podopiecznego o konieczności zaprzestania prowokacji). Porozumienie bez przemocy ułatwia także i przyspiesza rozwiązywanie konfliktów.

⁴ Rosenberg M.B.: *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*. Warszawa, Jacek Santorski & Co, 2008.

Inne metody postępowania wobec prowokacyjnych zachowań uczniów

Konstruktywna konfrontacja bywa nieskuteczna wobec niektórych podopiecznych, np. agresywnych, destrukcyjnych, uzależnionych od środków psychoaktywnych, a także wtedy, gdy uczeń i nauczyciel są uwikłani w konflikt interpersonalny. Trzeba wtedy sięgnąć po inne metody interwencji. Mogą to być:

- rozmowa indywidualna z podopiecznym po zakończeniu zajęć (może się zakończyć podpisaniem kontraktu);
- rozmowa z uczniem w obecności wychowawcy (może się zakończyć podpisaniem kontraktu);
- rozmowa z uczniem w obecności wychowawcy i rodzica/rodziców (może się zakończyć podpisaniem kontraktu);
- spotkanie mediacyjne (gdy istnieje konflikt);
- skierowanie podopiecznego do pedagoga lub psychologa szkolnego;
- skierowanie podopiecznego do poradni specjalistycznej na terapię lub do sądu rodzinnego pod opiekę kuratora młodzieżowego.

Diagnoza problemu

materiały pomocnicze

Wywiad z nauczycielami

Cele:

- Po spotkaniu wychowawca powinien mieć informacje do diagnozy problemu.

Czas trwania:

- 20 minut.

Metody:

- wywiad.

Materiały:

- *Lista pytań do nauczycieli.*

Przebieg:

- Powitaj nauczycieli i opisz krótko zachowanie ucznia na swoich lekcjach. Podaj przykłady.
- Powiedz, że wiesz, iż uczeń podobnie funkcjonuje na innych przedmiotach, i chciałbyś zdobyć dodatkowe informacje na ten temat, aby dokonać diagnozy problemu.
- Przejdź do wywiadu. Skorzystaj z *Listy pytań do nauczycieli.*
- Podziękuj za rozmowę i zakończ spotkanie.

Wywiad z podopiecznym

Cele:

- Po spotkaniu wychowawca powinien mieć informacje do diagnozy problemu.

Czas trwania:

- 30 minut.

Metody:

- wywiad.

Potrzebne materiały:

- *Lista pytań do wychowanka.*

Przebieg:

- Powitaj ucznia i powiedz, dlaczego zaprosiłeś go na spotkanie: chcesz porozmawiać o jego zachowaniu na twoich lekcjach. Podaj przykłady zachowań.

- Powiedz, że to, co robi, niepokoi cię i chciałbyś zrozumieć, dlaczego to robi.
- Przejdź do wywiadu. Skorzystaj z *Listy pytań do wychowanka*.
- Podziękuj za rozmowę i zakończ sesję.

Listy pytań do nauczycieli

1. Jakie nietypowe/niepokojące zachowania lub reakcje ucznia zauważyliście na swoich lekcjach?
2. Kiedy się pojawiają?
3. Jak na nie reagujecie?
4. Z jakim skutkiem?
5. Jak reaguje klasa?
6. Jakie macie inne uwagi i spostrzeżenia na temat ucznia i jego zachowania?

Listy pytań do wychowanka

1. Dlaczego tak się zachowujesz?
2. Jak twoim zdaniem odbierają twoje zachowanie nauczyciele?
3. Co sądzi według ciebie klasa?
4. Jak się czujesz w szkole?
5. Jak się czujesz na lekcjach?
6. Czy w podobny sposób zachowujesz się w domu? Dlaczego (nie)?
7. Co się wydarzy, jeśli nadal będziesz prowokował nauczycieli?

Spotkania z uczniem

scenariusze

Scenariusz nr 1 – Mamy problem

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - rozumieć, że ma problem,
 - dążyć do jego rozwiązania.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Przebieg:

- Powitaj ucznia i wyjaśnij, że chcesz porozmawiać z nim o jego powtarzających się prowokacyjnych zachowaniach.
- Przytocz ostatni incydent i powtórz trzeci etap konstruktywnej konfrontacji: opis zachowania podopiecznego, twoje emocje/odczucia, twoją hipotezę na temat przyczyny zachowania.
- Dodaj, że twoim zdaniem jest to wasz wspólny problem, ponieważ dotyczy waszej relacji i oboje odczuwacie jego negatywne skutki: ty denerwujesz się i nie możesz przeprowadzić spokojnie zajęć, uczeń zaś jest upominany i grożą mu sankcje (czwarty etap konstruktywnej konfrontacji).
- Zrób pauzę: daj uczniowi czas do namysłu, możliwość zabrania głosu (piąty etap konstruktywnej konfrontacji). Zannotuj to, co powie.
- Zapytaj: *Co możemy zrobić, aby rozwiązać ten problem?* (szósty etap konstruktywnej konfrontacji). Zapisz propozycje ucznia i podaj swoje (najlepiej, jeśli przygotujesz je wcześniej).
- Przeanalizujcie wszystkie propozycje działań/rozwiązań i wybierzcie te, na które oboje się zgadzacie. Zapiszcie je.
- Umów się na kolejne spotkanie.

Scenariusz nr 2 – Dlaczego prowokuję

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - wiedzieć, dlaczego zachowuje się prowokacyjnie wobec nauczycieli.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- materiał pomocniczy *Wizualizacja* (strona 46),
- materiał pomocniczy *Jak rodzi się prowokacja* (Tab. 1, strona 32),
- karta pracy *Dlaczego zachowuję się prowokacyjnie wobec nauczycieli* (strona 47).

Przebieg:

- Powitaj podopiecznego i powiedz, że chcesz porozmawiać z nim dzisiaj o przyczynach jego prowokacyjnego zachowania wobec nauczycieli. Dodaj, że znając przyczyny, można pracować nad zmianą zachowania.
- Poproś, aby uczeń zamknął oczy i przejdź do *Wizualizacji*.
- Omówcie ćwiczenie. Niech uczeń podzieli się z tobą wrażeniami i spostrzeżeniami.
- Omów możliwe przyczyny zachowań prowokacyjnych – skorzystaj z materiału pomocniczego *Jak rodzi się prowokacja* (Tab. 1).
- Przejdź do kolejnego ćwiczenia. Daj podopiecznemu kartę pracy *Dlaczego zachowuję się prowokacyjnie wobec nauczycieli*. Pomóż mu uświadomić sobie przyczyny zachowań i korzyści, jakie dzięki nim osiąga (np. nie musi czegoś robić, nie bierze za nic odpowiedzialności, zyskuje na czasie, rozładowuje stres).
- Poproś, aby w domu kilkakrotnie wrócił do karty ćwiczeń i postarał się ją uzupełnić (dopisać jeszcze więcej przyczyn i korzyści, jakie odnosi, prowokując innych).
- Umów się na kolejne spotkanie.

Scenariusz nr 3 – Zaspokajanie potrzeb – część 1

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - wiedzieć, jakie potrzeby próbuje zaspokajać poprzez prowokacyjne zachowanie.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- karta pracy *Zaspokajanie potrzeb* (strona 48).

Przebieg:

- Rozpocznij spotkanie od przypomnienia wniosków z poprzedniego spotkania: *uczeń prowokuje nauczycieli, ponieważ...* (niech wymieni przyczyny/wymień przyczyny/wspólnie wymieńcie przyczyny).

- Daj mu kartę pracy *Zaspokajanie potrzeb* i poproś, aby uzupełnił lewą kolumnę (*Przykłady moich prowokacyjnych zachowań*). Niech zapisze jak najwięcej przykładów. Możesz mu przypomnieć kilka sytuacji.
- Wyjaśnij, że nasze działania zmierzają do zaspokojenia określonych potrzeb. Są to potrzeby:
 - fizyczne, np. głodu, snu,
 - osobiste, np. poznawcza, rozwoju,
 - emocjonalne, np. miłości, bezpieczeństwa, uznania,
 - społeczne, np. przynależności, afiliacji.

Dodaj, że dążymy do ich zaspokojenia wszelkimi sposobami, także tymi, które są nieakceptowane przez otoczenie (np. potrzebę uznania zaspokajamy, bijąc słabszego, a potrzebę uwagi, przeszkadzając na lekcjach).

- Zapytaj podopiecznego:
 - *Jakie potrzeby zaspokajasz (próbujesz zaspokoić), zachowując się prowokacyjnie wobec nauczycieli?*

Uczeń uzupełnia prawą kolumnę karty pracy *Zaspokajanie potrzeb*. Pomóż mu zidentyfikować i nazwać potrzeby.

- Powiedz:

Prowokacyjne zachowanie nikomu nie służy: ty zwracasz, co prawda, na siebie uwagę, ale zamiast uznania dostajesz upomnienie. Zamiast podziwu wzbudzasz irytację lub złość. Nauczyciele z kolei postrzegają cię jako ucznia sprawiającego problemy i patrzą na ciebie przez pryzmat twoich negatywnych zachowań. Istnieje duże ryzyko, że nie są wtedy w stanie dostrzec twoich zdolności, pozytywnych cech charakteru, poczucia humoru i wielu innych wartości.

Dążenie do zaspokajania potrzeb jest naturalne i potrzebne. Można to jednak robić w sposób korzystny dla siebie samego i nieszkodliwy dla otoczenia.

- Poproś, aby w domu zastanowił się, jak inaczej (pozytywnie, konstruktywnie, bez szkody dla otoczenia) może zaspokajać wymienione potrzeby i aby zapisał swoje pomysły na kartce. Omówicie te propozycje następnym razem. Niech przyniesie także kartę ćwiczeń na kolejne spotkanie.
- Zakończ spotkanie.

Scenariusz nr 4 – Zaspokajanie potrzeb – część 2

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - potrafić zaspokajać swoje potrzeby bez stosowania zachowań prowokacyjnych.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- karta pracy *Zaspokajanie potrzeb* (z poprzedniego spotkania),
- karta pracy *Konstruktywne zaspokajanie potrzeb w szkole* (strona 49),
- karta pracy *Konstruktywne zaspokajanie potrzeb w domu* (strona 50).

Przebieg:

- Rozpocznij spotkanie od krótkiej rozmowy: sprawdź, w jakiej formie jest podopieczny, co się w ostatnich dniach wydarzyło (nie dłużej niż pięć minut). Powiedz mu coś miłego, pozytywnego (np. pochwal go za dobre zachowanie lub docień jego wkład pracy w wykonywanie zadań na lekcji). Postaraj się nastroić go pozytywnie do samego siebie.
- Przejdź do tematu sesji, czyli konstruktywnego zaspokajania potrzeb. Poproś, aby uczeń wyjął kartę pracy *Zaspokajanie potrzeb* oraz sporządzone w domu notatki. Zapytaj:
 - *Jak szła ci praca nad stworzeniem tej listy?*
 - *Co sprawiało ci trudności?*
 - *Jak sądzisz, dlaczego?*

Porozmawiajcie chwilę o tym, co dla ucznia było trudne.

- Daj uczniowi do wypełnienia kartę pracy *Konstruktywne zaspokajanie potrzeb w szkole*. Niech wpisze na nią tylko te potrzeby, które dotyczą szkoły. Prawdopodobnie będziesz musiał pomóc uczniowi. Wpiszcie jak najwięcej sposobów zaspokajania jego potrzeb, także drobnych, pozornie nieważnych.
- Zapytaj:
 - *Jak możesz zaspokajać swoje potrzeby w domu?*
 - *Co jest ci do tego potrzebne?*
- Uczeń uzupełnia kartę pracy *Konstruktywne zaspokajanie potrzeb w domu*. Wpisuje na nią potrzeby dotyczące domu i rodziny. Pomóż mu w wypracowaniu sposobów ich zaspokajania, aby lista była jak najdłuższa.
- Podziękuj podopiecznemu za pracę i pogratuluj mu sukcesu. Powiedz, że udało mu się wyjść poza własne ograniczenia i zmienić sposób postrzegania siebie i swojego życia. Zachęć go do stosowania wypracowanych strategii od zaraz.
- Umówcie się na krótkie, cykliczne spotkania (np. piętnastominutowe raz w tygodniu) w celu weryfikacji listy potrzeb i sposobów ich zaspokajania oraz omówienia przebiegu realizacji jej założeń.
- Zakończ spotkanie.

Scenariusz nr 5 – Emocje

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - umieć identyfikować swoje emocje,
 - potrafić radzić sobie ze swoimi negatywnymi emocjami.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- karta pracy *Moje negatywne emocje* (strona 51),
- wskazówki dla ucznia *Konstruktywne wyrażanie negatywnych emocji* (strona 52),
- karta pracy *Jak konstruktywnie wyrażam swoje negatywne emocje* (strona 53).

Przebieg:

- Na początku spotkania sprawdź, co słysząc u podopiecznego oraz jak idzie mu zaspokajanie potrzeb.
- Powiedz, że porozmawiacie dziś o emocjach, jakie uczeń odczuwa (odczuwał), zanim decyduje się na prowokacyjne zachowanie.
- Powiedz:
Każdy człowiek odczuwa w różnych sytuacjach zarówno pozytywne, jak i negatywne emocje, i jest to całkowicie naturalne. Mamy prawo odczuwać niezadowolenie, zdenerwowanie, złość. Nie należy ich tłumić. Można i trzeba je wyrażać. Robiąc to, musimy jednak uważać, aby nie szkodzić innym, nie atakować czy obwiniać ich za nasze samopoczucie.
- Poproś, aby uczeń zastanowił się, jakie uczucia i emocje pojawiają się w nim tuż przed prowokacyjnym zachowaniem. Niech je nazwie i zapisze na kartce.
- Teraz zapytaj:
 - *Co lub kto uruchamia te emocje?* (osoba, sytuacja, jakieś słowo czy gest).Podopieczny wpisuje swoje spostrzeżenia na kartę pracy *Moje negatywne emocje*.
- W ostatniej części zajęć powiedz:
Podczas lekcji zdarzają się różne sytuacje, w których odczuwasz znużenie, irytację, zniechęcenie, złość i inne emocje. Zastanów się, jak możesz je wyrażać w konstruktywny sposób (co zrobić/powiedzieć, w jaki sposób).
Zapoznaj ucznia ze wskazówkami *Konstruktywne wyrażanie negatywnych emocji*.
- Uczeń uzupełnia kartę pracy *Jak konstruktywnie wyrażam swoje negatywne emocje*.
- Na zakończenie spotkania powiedz, że podopieczny potrafi właściwie wyrażać swoje emocje. Pogratuluj mu sukcesu i zachęć, aby stosował poznane narzędzia.
- Zakończ spotkanie.

Scenariusz nr 6 – Rodzice

Cele:

- Po spotkaniu uczeń powinien:
 - bardziej otwarcie i skuteczniej komunikować się ze swoimi rodzicami.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- karta pracy *Moja relacja z rodzicami* (strona 54),
- kartka i długopis.

Przebieg:

- Ostatnie z serii spotkań indywidualnych rozpocznij od przypomnienia, co uczeń do tej pory osiągnął. Powiedz mu, że wykonał dużo pracy i jesteś z niego dumny.
- Powróć do źródła problemu podopiecznego: ograniczeń narzucanych przez rodziców oraz niemożności swobodnego wyrażania w domu własnych potrzeb, opinii i emocji.
- Zaproponuj, aby podopieczny zastanowił się, jak powinna wyglądać jego relacja i komunikacja z rodzicami (jak chciałby, aby wyglądała). Niech zapisze swoje pomysły na kartce.
- Teraz zapytaj:
 - *Jak sądzisz, co z tego, co zapisałeś jest realne/możliwe?*
 - *Dlaczego?*
 Uczeń wypełnia kartę pracy *Moja relacja z rodzicami*.
- Zaproponuj uczniowi spotkanie wyjaśniająco-mediacyjne z jego rodzicami, podczas którego będzie mógł powiedzieć im o swoich oczekiwaniach oraz wysłuchać ich propozycji. Zachęć go do wcielania w życie tych działań, które są w tej chwili możliwe.
- Zakończ spotkanie.

Dlaczego zachowuję się prowokacyjnie wobec nauczycieli

karta pracy

Zastanów się nad przyczynami swojego prowokacyjnego zachowania wobec nauczycieli i uzupełnij tabelę. Pomiń te kolumny/rzędy, które cię nie dotyczą.

Źródła zachowań	Przyczyny	Co dają mi te zachowania
Ja		
Szkoła		
Nauczyciele		
Klasa/grupa rówieśnicza		
Dom/rodzina		
Inne		

Uzupełnij tabelę.

[illegible]

karta pracy

Uzupełnij tabelę.

[illegible]

karta pracy

Uzupełnij tabelę.

[illegible]

Konstruktywne wyrażanie negatywnych emocji

wskazówki dla ucznia

Gdy w jakiejś sytuacji odczuwasz negatywne emocje, zastosuj poniższe wskazówki:

- Zatrzymaj się – policz w myślach do dziesięciu, aby się uspokoić i odroczyć swoją reakcję.
- Zapytaj siebie samego: dlaczego tak się czuję? Co lub kto wywołał we mnie te uczucia/emocje?
- Nazwij to, co odczuwasz.
- Zastanów się, czego w tej chwili potrzebujesz.
- Poinformuj osobę, wobec której odczuwasz negatywne emocje (która je wywołała), co czujesz i dlaczego. Zrób to spokojnie i z zachowaniem szacunku dla odbiorcy twojego komunikatu.
- Pozwól mu odpowiedzieć na twój przekaz i uważnie go wysłuchaj.
- Zaproponuj rozwiązanie oraz wysłuchaj, co druga strona ma do powiedzenia.

Pamiętaj!

Nazwanie i zwerbalizowanie emocji powoduje zmniejszenie odczuwanego napięcia i częściowe rozładowanie emocji.

Jak konstruktywnie wyrażam swoje negatywne emocje

karta pracy

Uzupełnij tabelę.

Przykłady sytuacji szkolnych, które wzbudzają we mnie negatywne emocje	Nazwa emocji	Przykłady konstruktywnego wyrażania tych emocji (zachowanie + komunikat werbalny)

Zajęcia z klasą

scenariusze

Scenariusz nr 1 – Profilaktyka zachowań prowokacyjnych

Cele:

- Po spotkaniu uczniowie powinni:
 - rozumieć, dlaczego pewne zachowania są nieakceptowane i nie do przyjęcia,
 - unikać niepożądanych zachowań.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- 3 duże arkusze papieru,
- kartki i długopisy.

Przebieg:

- Powitaj podopiecznych i powiedz, że zajmiecie się dzisiaj kwestią zachowania się w szkole, a w szczególności podczas lekcji.
- Poproś, aby uczniowie dobrali się w 3–4-osobowe grupy i zapytaj: *Jakie wasze reakcje, zachowania, słowa mogą być uważane przez nauczycieli za niewłaściwe lub niegrzeczne?*
Uczniowie zapisują swoje pomysły na kartkach i referują je na forum klasy. Sporządźcie ich listę na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Niepożądane zachowania na lekcjach*.
- Zastanówcie się, które z nich są dla nauczycieli najbardziej uciążliwe i dlaczego. Dodaj swój komentarz. Możesz także uzupełnić listę o własne propozycje.
- Zrób krótki wykład na temat zachowań prowokacyjnych uczniów (skorzystaj z informacji zawartych na stronach 30–32).
- Zapytaj: *W jakim celu uczniowie tak się zachowują?*
Uczestnicy ponownie pracują w grupach i robią notatki, które później przedstawiają. Stwórzcie listę powodów na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Dlaczego zachowujemy się prowokacyjnie wobec nauczycieli*.
- Teraz zapytaj:
 - *Jakie negatywne skutki powoduje takie zachowanie?*
 - *Co w ten sposób tracicie?*
 Po krótkiej pracy w zespołach uczniowie prezentują swoje wnioski. Zapiszcie je na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Negatywne skutki zachowań prowokacyjnych*.

- W podsumowaniu powiedz, że nie warto ryzykować konsekwencji grożących za nieprze-myślane zachowania/działania na lekcjach. Zamiast tego lepiej szukać innych sposobów ujścia dla swoich negatywnych emocji lub stresu. Poproś, aby uczniowie zastanowili się w domu, jak to osiągnąć.
- Zakończ zajęcia.

Scenariusz nr 2 – Nie prowokujemy

Cele:

- Po spotkaniu uczniowie powinni powstrzymać się od prowokacyjnych zachowań w szkole.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- 2 duże arkusze papieru,
- kartki i długopisy.

Przebieg:

- Powitaj uczniów i powiedz, że wróciecie dziś do rozmowy na temat prowokacyjnych zachowań w szkole.
- Zapytaj: *Jak możecie radzić sobie ze swoimi trudnościami, złym samopoczuciem i negatywnymi emocjami bez konieczności manifestowania ich w postaci prowokacyjnych zachowań wobec nauczycieli?*
Uczestnicy pracują w małych grupach. Zapisują sposoby i podają przykłady działań/komunikatów.
- Sporządźcie ich listy na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem: *Zapobieganie prowokacyjnym zachowaniom wobec nauczycieli.*
- Zastanówcie się, jakie warunki muszą zostać spełnione (okoliczności, pomoc nauczycieli, wsparcie klasy/wychowawcy, organizacja pracy itp.) oraz jakie umiejętności są potrzebne uczniom, aby stosowali zapisane sposoby.
- Zapiszcie je na kolejnym arkuszu papieru z nagłówkiem: *Co pomaga unikać prowokacyjnych zachowań.*
- Możecie umieścić te listy w widocznym miejscu waszej sali.
- Podziękuj podopiecznym za udział w lekcji i powiedz, że na kolejnej omówicie sposoby radzenia sobie ze złością.
- Zakończ spotkanie.

Scenariusz nr 3 – Okiełznać złość

Cele:

- Po spotkaniu uczniowie powinni potrafić radzić sobie z własną złością.

Czas trwania:

- 45 minut.

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- karta pracy *Złość – scenki* (strona 58),
- 4 duże arkusze papieru,
- kartki i długopisy.

Przebieg:

- Rozpocznij zajęcia od pytań:
 - *Co to jest złość?*
 - *Co najczęściej was złości?*

Uczniowie rozmawiają przez chwilę w parach, a następnie przedstawiają wnioski. Zapisz je na dużym arkuszu papieru.

- Teraz zapytaj: *W jakich sytuacjach na lekcjach odczuwacie złość lub gniew?*
Ponownie daj podopiecznym czas na krótką dyskusję i znów zapiszcie wnioski na dużym arkuszu papieru.
- Powiedz: *Jak widzicie, złość towarzyszy nam w wielu sytuacjach życiowych i szkolnych. Jest nieunikniona. Niestety, często słyszymy, że nie powinniśmy się złościć, a jeśli już, to nie należy tego okazywać. Dlatego staramy się ją tłumić, ukrywać. Im częściej to robimy, tym bardziej złość w nas narasta i wreszcie wybuchamy, bywa że w najmniej odpowiednim momencie. Kierujemy wtedy złość na przypadkowe osoby. Złość przekształca się także w agresję.*

Złość jest naturalną emocją i każdy ma prawo ją odczuwać. Zastanówmy się, jak radzić sobie z własną złością. Jak postępować, aby nikogo nie krzywdzić.

Uczniowie dyskutują w 3–4-osobowych grupach. Zapiszcie ich propozycje na kolejnym dużym arkuszu papieru⁵.

- Zaproponuj ćwiczenie. Zadaniem uczestników jest odegranie w parach scenek, które dzieją się na lekcji (każda para odgrywa wszystkie scenki). Skorzystaj z karty pracy *Złość – scenki*.
- Ochotnicy ponownie odgrywają je na forum grupy. Skomentujcie je. Zapiszcie wzory przydatnych komunikatów na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Wyrażanie złości – przykłady komunikatów*. Zachęć podopiecznych do ich stosowania.

⁵ Zadbaj o właściwą kolejność podanych przez uczniów etapów. Dokonaj uzupełnień, jeśli coś pominęli. Macie stworzyć praktyczny poradnik dla klasy.

Moja relacja z rodzicami

karta pracy

Uzupełnij tabelę.

Obszary mojej relacji z rodzicami	Opis pożądanego stanu	Jak to osiągnę
Wspólnie spędzany czas		
Rozmowy		
Moje potrzeby		
Dyscyplina		
Mój czas wolny		
Spory		
Wyrażanie złości		

Konstruktywna konfrontacja jako sposób na prowokacyjne zachowania uczniów

rada szkoleniowa dla nauczycieli

Cele:

- Po spotkaniu nauczyciele powinni:
 - konstruktywnie reagować na prowokacyjne zachowania uczniów,
 - znać sposoby przeciwdziałania im,
 - lepiej panować nad własnymi emocjami.

Czas trwania:

- 130 minut (70 minut – przerwa – 60 minut).

Metody:

- elementy pracy warsztatowej.

Potrzebne materiały:

- materiał pomocniczy *Prowokacja* (strony 30–37),
- karta pracy *Przyczyny prowokacyjnych zachowań uczniów* – po jednym egzemplarzu na grupę (strona 61),
- *Jak rodzi się prowokacja* (Tab. 1, strona 32) – po jednym egzemplarzu na grupę,
- *Etapy konstruktywnej konfrontacji* (Tab. 2, strona 35) – po jednym egzemplarzu dla każdego uczestnika,
- *Reguły komunikacji podczas konstruktywnej konfrontacji i konfliktu* (strona 36) – po jednym egzemplarzu dla każdego uczestnika,
- karta pracy *Postępowanie wobec prowokacyjnych zachowań uczniów* – po jednym egzemplarzu na grupę (strona 62).

Przebieg:

- Powitaj uczestników i powiedz, że przyjrzyście się dziś problemowi prowokacyjnych zachowań uczniów na lekcjach skierowanych do nauczycieli. Dodaj, że pojawiają się one w różnych klasach i mają różne natężenie. Nie zawsze wiemy, jak powinniśmy interweniować wobec podopiecznych.
- Poproś, aby uczestnicy dobrali się w kiluosobowe grupy (maksymalnie po pięć osób) i zastanowili się, jakie zachowania uczniów można uznać za prowokacyjne wobec nauczycieli. Niech zapiszą też przykłady zachowań, z którymi sami się zetknęli.
- Po przedstawieniu wyników pracy grup (tylko rodzaje prowokacyjnych zachowań), rozdaj materiał pomocniczy *Prowokacja*. Sprawdźcie, czy wszystkie rodzaje zachowań zostały wymienione.
- Powiedz:
 - *Przyjrzyjcie się teraz przykładom prowokacyjnych zachowań, które zapisaliście w grupach.*

- *O czym czy takie zachowania świadczą?*
- *Jakie są ich przyczyny?*

Rozdaj kartę pracy *Przyczyny prowokacyjnych zachowań uczniów*, po jednym egzemplarzu na grupę, i poproś zespoły robocze o jej wypełnienie.

- Gdy grupy zakończą pracę, rozdaj materiał pomocniczy *Jak rodzi się prowokacja* – po jednym egzemplarzu na grupę. Nauczyciele czytają go i – jeśli trzeba – uzupełniają/korygują swoje zapiski. Zbierzcie wnioski na forum. Upewnij się, że wszyscy potrafią rozpoznać zachowania prowokacyjne i wiedzą, jak one powstają.
- Zapytaj:
 - *Jak zazwyczaj postępujecie wobec takich uczniów?*
 - *Z jakim skutkiem?*

Nauczyciele dyskutują w swoich zespołach roboczych. Podsumujcie te dyskusje na forum.
(przerwa)

- Przypomnij, że w pierwszej części szkolenia omówiliście rodzaje i przyczyny prowokacyjnych zachowań uczniów wobec nauczycieli oraz podaliście przykłady reakcji nauczycieli na te zachowania.
- Sprawdź, czy uczestnicy znają metodę konstruktywnej konfrontacji (zapewne niektóre ich rozwiązania świadczą o tym, że ją stosują – dostrzeż i docen fachowość kolegów).
- Rozdaj materiał pomocniczy *Etapy konstruktywnej konfrontacji* oraz materiał pomocniczy *Reguły komunikacji podczas konstruktywnej konfrontacji i konfliktu* – po jednym egzemplarzu dla każdego uczestnika. Daj nauczycielom pięć minut na zapoznanie się z materiałami, a następnie wyjaśnij wątpliwości/odpowiedz na ich pytania.
- Uczestnicy dobierają się w pary. Rozdaj karty pracy *Postępowanie wobec prowokacyjnych zachowań uczniów* – po jednym egzemplarzu na grupę. Odegrajcie krótkie scenki. Powtórzcie je na forum (po jednej na każdą sytuację).
- Powiedz, że wiemy już, jak interweniować w przypadku pojawienia się prowokacyjnego zachowania ze strony ucznia. Jednak ważna jest także profilaktyka tych zachowań. Uczestnicy ponownie pracują w grupach i tworzą listy działań profilaktycznych. Zbierzcie wszystkie propozycje na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Prowokacyjne zachowania uczniów – działania profilaktyczne*. Sprawdźcie, których nie stosujecie w szkole (są stosowane z miernym rezultatem) – warto się im przyjrzeć w najbliższej przyszłości.
- W ostatniej części spotkania zastanówcie się nad emocjami, jakie towarzyszą stronom w sytuacjach prowokacji. Powiedz:

Emocje uczniów można uspokoić dzięki metodzie konstruktywnej konfrontacji. A jak zapanować nad własnymi (irytacją, złością)?

Zbierzcie propozycje uczestników opracowane najpierw w zespołach roboczych. Zapiszcie je na dużym arkuszu papieru z nagłówkiem *Jak możemy kontrolować swoje emocje, gdy uczniowie nas prowokują?* Podaj zasady porozumienia bez przemocy.

- Podziękuj wszystkim za udział w szkoleniu. Możesz zakończyć je krótką sesją informacji zwrotnych.

Złość – scenki

karta pracy

Scenka 1

Uczeń: Nauczyciel zbyt szybko prowadzi lekcję, a ty się pogubiłeś. Nie wiesz, jak wykonać zadanie. Podnosisz rękę, aby spytać, ale nauczyciel nie dostrzega twojego gestu. Czas mija, a ty siedzisz. Narasta w tobie złość na nauczyciela – powinien podejść i pomóc ci. Wreszcie nauczyciel pyta: *Dlaczego nie pracujesz. Przecież nie zdążysz skończyć.* Teraz jesteś na niego naprawdę zły. Co powiesz?

Nauczyciel: Widzisz, że uczeń nie wykonuje przydzielonego mu zadania. Masz wrażenie, że nie uważał, gdy wyjaśniałeś temat. Mówisz: *Dlaczego nie pracujesz. Przecież nie zdążysz skończyć.*

Scenka 2

Uczeń: Właśnie dostałeś ocenę z odpowiedzi słabszą, niż się spodziewałeś. Czujesz się skrzywdzony. Masz wrażenie, że zostałeś niesprawiedliwie potraktowany. Co powiesz?

Nauczyciel: Uczeń, który odpowiadał dziś na lekcji, był słabo przygotowany i miał tylko część pracy domowej.

Scenka 3

Uczeń: Dziś rano pokłóciłeś się z rodzicami. Przyszedłeś do szkoły w złym humorze i wszystko cię denerwuje. Nauczyciel ciągle cię o coś pyta. Czujesz, że za chwilę wybuchniesz. Co mu powiesz?

Nauczyciel: Uczeń jest rozkojarzony, zamyśla się, nie odpowiada na zadane pytania. Masz wrażenie, że nie ma ochoty uczestniczyć w lekcji. Zwracasz mu uwagę słowami: *Marcin, wydaje mi się, że nie uważasz. Dlaczego?*

Postępowanie wobec prowokacyjnych zachowań uczniów

karta pracy

Jak zareagujecie w poniższych sytuacjach, stosując zasady konstruktywnej konfrontacji?

Opis sytuacji	Reakcja nauczyciela
Uczeń ostentacyjnie ziewa podczas twojego wykładu	
Uczeń odmawia wykonania zadania. Na twoje ponaglenie odpowiada zaczepnie: <i>A co mi pani robi, jak nie oddam pracy?</i>	
Uczeń pakuje podręcznik, zeszyt i przybory do pisania do torby na 10 minut przed dzwonkiem. Robi przy tym dużo hałasu i patrzy na ciebie drwiąco	
Uczeń stuka długopisem w ławkę. Już kilkakrotnie zwracałeś mu dziś uwagę, że przeszkadza ci to w prowadzeniu lekcji	
Uczeń po raz kolejny spóźnił się na twoje zajęcia, choć wie, że tego nie tolerujesz. Tuż przed dzwonkiem na lekcję widziałeś go stojącego pod salą, więc raczej nic ważnego go nie zatrzymało	
Uczeń nie wyjął książki ani zeszytu (siedzi w pustej ławce) i co chwilę komentuje przebieg lekcji: <i>Ale to ciekawe!, Taaa..., kto by to pomyślał!, A to ci dopiero!</i> itp.	